

KONYA ETNOGRAFYA MÜZESİNDE BULUNAN DİVAL İŞİ TEKNİĞİNDE YAPILMIŞ SECCADE ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF SAMPLES OF PRAYER RUG MADE IN DIVAL WORK TECHNIQUE IN KONYA MUSEUM OF ETNOGRAPHY

Kezban SÖNMEZ*

ÖZ: Türk işlemleri, Türk kültürünün tarihsel sürecinde, diğer kültürlerle etkileşimleri ile kendi kültürlerini zenginleştirmeleri sonucunda ortaya çıkmış ve çeşitli el sanatı teknikleriyle beraber gelişim göstermeye başlamıştır. Türk işleme sanatı, farklı toplumların kültürlerini ortaya koyan canlı belgeler olarak dikkat çekmektedir. Geçmişten günümüze önemini yitirmeden ve özgünlüğünü koruyarak yapımı devam eden dival işi tekniğinde yapılmış işlemler, geleneksel el sanatları ve kültürel miras olarak Türk işlemlerinin en önemli örneklerine sahip bir işleme tekniği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırmanın amacı; Konya Etnografya Müzesinde bulunan dival işi seccade örneklerini incelemek ve özelliklerini belirlemek, ayrıca dival işi tekniğinde yapılmış seccade örneklerinin malzeme, renk ve teknik özelliklerini analiz etmek, motif ve kompozisyon özelliklerini tespit etmek, bununla birlikte seccade örneklerinin Türk işleme sanatı açısından önemini ortaya koymaktır. Bu çalışmada öncelikle literatür taraması yapılmış, konu ile ilgili her türlü kaynak incelenmiştir. Müzedeki örnekler incelenmiş, dival işi tekniği kullanılarak süslenen seccadelerin çeşitli özelliklerini tespit etmek için gözlem fişi formları hazırlanmıştır. Müzede bulunan seccade örneklerinin fotoğrafları çekilmiş ve müze görevlilerinden bu eserlerle ilgili gerekli bilgiler alınmıştır. Bu süreçler sonunda elde edilen bilgiler analiz edilerek sonuca gidilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İşleme, Dival İşi, Seccade, Türk kültürü, El Sanatları.

ABSTRACT: Turkish embroidery emerged in the historical process of Turkish culture, as a result of their interaction with other cultures and enriching their own cultures, and started to develop together with various handicraft techniques. Turkish embroidery art draws attention as living documents revealing the cultures of different societies. Embroidery made in the dival work technique, which has not lost its importance and preserved its originality from the past to the present, emerges as an embroidery technique that has the most important examples of Turkish embroidery as traditional handicrafts and cultural heritage. The purpose of this research; is to examine the dival work prayer rug samples in Konya Ethnography Museum and to determine their features, moreover to analyze the material, color and technical characteristics of the prayer rug samples made in the dival work technique, to determine the motif and composition features, and to reveal the importance of the prayer rug samples in terms of Turkish embroidery art. In this study, first of all, literature review was made and all kinds of sources related to the subject were examined. The samples in the museum were examined, and observation slip forms were prepared to determine the various features of the prayer rugs decorated using the dival work technique. Photographs of prayer rug samples in the museum were taken and necessary

* Doç. Dr.-Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü/Antalya-kezbankarasonmez@gmail.com (Orcid: 0000-0002-7640-9537)

information has been received about these artifacts was obtained from museum officials. The information obtained at the end of these processes was analyzed and the result was tried to be reached.

Keywords: Embroidery, Dival work, Prayer rug, Turkish culture, Handicrafts.

Giriş

Geleneksel sanatlarımız içerisinde önemli bir yere sahip olan işleme sanatının tarihi çok eski dönemlere rastlamaktadır. Yapılan ilk işlemlerle ilgili çok fazla bilgi sahibi olmamakla birlikte, kazılardan çıkan heykeller ve çiniler üzerindeki figürlerin elbiselerinde görülen işlemler, bu sanatın el sanatları yönünden oldukça eski bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir.

Dival işi tekniği geçmişten günümüze uygulanan, Kahramanmaraş' ta daha çok uygulanması ve günümüzde halen yoğun bir şekilde yapılmaya devam etmesinden dolayı Kahramanmaraş ilinin adıyla anılan işleme tekniklerimizdendir.

Anadolu Selçuklularının dağılmasıyla başlayan Beylikler döneminde kurulan Dulkadiroğulları Beyliği Mısır, İran ve Osmanlı devletleri arasında 200 yıla yakın varlığını devam ettirmiş, büyük kervan yolları üzerinde bulunan ve ekonomik yönden üstün bir duruma gelen Maraş şehrinde, zengin bir iktisadi hayat sonucu, her dalda olduğu gibi sırmacılık işinde de gelişmeler olmuş, dival işi (Maraş işi) olarak adlandırılan bu işlemler şehirdeki erkek ustalar tarafından yapılmıştır (Özcan, 2008: 183-184).

Dival işi işlemler görkemi ve güzelliği yanında korunması ve kullanılması büyük bir özen gerektiren işleme türleri arasında yer almaktadır. Giysi, ev aksesuarı, seccade, puşide, ayakkabı gibi birçok tür üzerinde karşımıza çıkan bu teknik, taşıdığı etnografik değer nedeniyle Türk ve dünya müzelerinde yer almaktadır. Ayrıca bu işlemler yüzyıllardan beri Kahramanmaraş halkının göz nuru dökerek yaptığı, sanatsal değere sahip işlemlerdir.

Günümüzde halen Kahramanmaraş'ta ve birçok yörede gerek zevk, gerekse ticaret amacıyla yapılmaya devam eden dival işi işlemler, yurt ekonomisine katkı sağlayan bir sanat dalı olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Bu araştırmanın temel amacı; dival işi tekniğinde yapılmış seccade örneklerinin malzeme, teknik, renk, motif ve kompozisyon özelliklerini belirlemek ve işleme sanatı tarihi bakımından önemlerini vurgulamaktır. Bununla birlikte, önemli el sanatlarımızdan biri olan dival işi tekniğini tanıtmak, önemini belirtmek, geçmişte yapılan ve günümüzde halen yapılmakta olan bu işlemlerin özelliklerini belirlemek ve incelenen örneklerle ilgili katalog oluşturmak araştırmanın diğer amaçları içerisinde yer almaktadır.

Çalışmada araştırma konusu belirlendikten sonra, öncelikle işleme sanatı, dival işi, motif, süsleme, kompozisyon, vb. konularla ilgili literatür taraması yapılmış, bu bağlamda kütüphaneler taranarak her türlü kaynak incelenmiştir. Müzeye gidilerek örnekler incelenmiş, dival işi tekniği ile yapılan seccadelerin özelliklerini belirlemek ve örnekleri incelemek için gözlem fişi hazırlanmıştır.

Konya Etnografya Müzesinde bulunan, dival işi tekniği ile yapılmış seccade örneklerinin fotoğrafları çekilmiş, boyutları tespit edilmiş, müze görevlilerinden ve envanter defterlerinden bu eserlerle ilgili gerekli bilgiler alınmıştır. İncelenen eserlerin boyut, malzeme, teknik, renk, motif gibi birçok özelliği incelenmiş ve gözlem fişlerine kaydedilmiştir. Bütün bu süreç sonunda gözlem fişlerine aktarılan bilgiler analiz yapılabilecek hale getirilmiş ve sonuç kısmına aktarılmıştır.

Dival İşi Tekniğinin Tanımı ve Tarihçesi

Dival işi tekniğinin özelliklerine geçmeden önce seccade hakkında genel bilgi verecek olursak; üzerinde namaz kılmak için yapılmış, dikdörtgen biçimli, küçük halı, kilim ya da kumaş yaygıya seccade denmektedir (Sözen ve Tanyeli, 1986: 211). Arapça "secde" kelimesinden gelen seccadeye, kaynaklardan elde edilen bilgilere göre, Kur'an-ı Kerimde de rastlanmakta, namaz kılarken seccade kullanma geleneği ise, peygamberler zamanına kadar gitmektedir (Bayraktaroğlu, 1999: 57). İslamiyet'in ilk yıllarında Müslümanlar namaz kılmak için camilerin çıplak zemini avluyu, hatta temiz toprak üstünü dahi yeterli bulmaktaydılar. Teknik ve malzeme açılarından çok çeşitli olabilen seccadeler kullanım alanlarına göre değişik büyüklükte yapılabilmektedir (Girgök, 1997: 1627). Namaz kılmak için dokunmuş halı seccadelerden başka işlemeli olanları da bulunmaktadır. Bunlar ya tek ya da birkaçı bir arada olan saf seccade şeklindedir. Tek seccadelerde genellikle değişik çiçek motifleri tüm yüzeyi kaplamaktadır. Saf seccadelerde, her seccade bazen aynı bazen de değişik motiflerle süslenmektedir. En çok kullanılan işleme teknikleri ise aplike, atma işi, sarma ve suzeni'dir (Gönül, 1973: 69).

Dival işi; işlenecek desene uygun, karton ve mukavvadan hazırlanan kalıpların, kumaş üzerine yerleştirildikten sonra kartona gerilerek, sim, sırma, klaptan gibi metal ipliklerle, kumaş rengindeki ipliklerin birlikte kullanılmasıyla oluşan, tersi ile yüzü farklı görüntüde olan, tek yüzlü bir işleme tekniğidir.

Desenin altı çirilmiş karton ile kabartılıp möhlüğe denilen özel bıçağı ile oyularak hazırlanan ve işlenecek kumaşa yapıştırılan, kartona gerilip cülde adı verilen özel tezgahta, üstten çok katlı sim veya sırma, alttan mumlanmış iplikle karşılıklı tutturularak çalışılan bir işleme türüdür (Akpınarlı vd., 2014: 51).

Dival işi tekniği Kahramanmaraş ilimizde yoğun bir şekilde yapıldığından dolayı Maraş işi adını almıştır. Bununla birlikte bazı

yörellerimizde, sim sırma işi, mukavva işi, bastırma işi vb. gibi isimler de almaktadır.

Dival işi oldukça karmaşık ve ustalık isteyen bir işleme tekniğidir. Dival sözcüğü, zor anlamında Farsça “div” kökünden gelmiştir. Bu teknik, hazırlık aşamasından işlemenin bitimine kadar pek çok basamaktan oluşmaktadır (Özcan, 2008: 186).

Dival altı destekli altın işidir. Tasarımı kabartmak için pamuk, yün ya da kalın lif ile dolgu yapılır (Taylor, 1993: 204). Geçmişte ve günümüzde yapılan dival işi işlemlerde kartondan yapılmış desenler kumaş üzerine teyellenmekte ve bu desenler üzerine işleme yapılmaktadır. Osmanlı döneminde bu teknik çarşı işi bazı elbiseler üzerinde de görülmektedir. Fakat daha eski elbiselerde kartondan çok pamuk kullanıldığı görülmektedir. Anadolu’da yapılan bu çeşit işlemlere mukavva işi veya bastırma işi adları verilmektedir (Ögel, 2000: 349). Eski yıllarda dival işinde deri de kullanılmış, iplikle alt dolgusu yapılarak da işlenmiştir (Markaloğlu, 1996: 7). Bazı örneklerde deri malzeme atlas kumaşın altına geçirilerek kumaşa sertlik oluşmasını ve işlemenin daha net görünmesini sağlamak amacıyla kullanılmıştır.

Barışta (1978: 50), Türk İşlemlerinde Teknikler adlı kitabında, eskiden ıhlamur ağacından yapılmış motiflerin kalıplarının kumaşa ipek iplikle tutturularak uygulandığını, ıhlamur ağacının çok hafif, yumuşak ve kartondan daha gösterişli olduğu için sanatkarların bu kalıpları tercih ettiğini belirtmektedir.

Dival işinde biri kumaşın arka yüzünden yürütülen, ön yüzünden görülmeyen; diğeri kumaşın ön yüzünden yürütülen, arka yüzünden görülmeyen iki tür iplik kullanılır. Doldurulmuş sarma iğnesine benzemesine rağmen düz bir arka yüzey elde etmek ve metal ipliği az kullanmak amacıyla uygulanan bir yüzeysel sarma türüdür (Barışta, 1978: 47).

Türk işlemecilik sanatının bir dalı olan dival işi yüzyıllar boyu Osmanlı saraylarında padişah ve sultanların kıyafet ve eşyalarını süslemiştir (Diker, 1973: 74). 19. yüzyılda saray dışında da yoğun olarak kullanılması, bu tekniğin dönemin modası olarak görüldüğünü göstermektedir (Demirli, 2006: 170).

Türklerde altın teller veya ibrişimlere sarılmış teller ile yapılan işlemlerin, Orta Asya’da yaşadıkları çağlardan beri, yaygın bir gelenek halinde yapılmakta olduğu bilinmektedir. Bu teknikle işlenmiş kumaşların adları da, çok eski Türkçeden bugünkü Türkçemize kadar değişmeden devam etmektedir (Ögel, 2000: 348-349).

Dival işinin tarihi Selçuklular devrine kadar uzanmaktadır (Yakar ve Yakar, 2011: 32-33). Günümüze dival işi tekniği ile yapılan Selçuklu dönemine ait eser ulaşmasa da, çeşitli kaynaklarda bu tekniğin Selçuklularla başladığı belirtilmektedir.

14. yüzyılda yaşamış gezginlerden İbn Batuta seyahatnamesinde Ladik'te altınla işlemeli pamuklu elbiselerin yapıldığından (Parmaksızoğlu, 1971: 14) bahsederek sırma ile yapılan iğnelerin o dönemde de uygulandığı konusunda bilgiler vermiştir. Seyahatnamenin bayram törenlerini anlatan bölümünde, tören bittikten sonra Sultan'ın köşkten inip atlandığını, sağ ve sol tarafında oğulları, önde de sırmalı ipek koşumlara koşmuş atların çektiği, altın sırma ve ipek kumaşlarla örtülü arabalara binmiş dört hatunu ile otağına gittiğinden bahsetmiştir (Parmaksızoğlu, 1971: 96). Bir başka bölümde Rum prensinin kız kardeşi ile görüşmek istediği zaman düzenlenen törende, Hatun'un hademe, uşak, cariyeye ve kölelerden oluşan maiyetinin gümüş ve altın sırma ile işlenmiş ipek elbiseler giydiklerinden, Hatun'un bindiği atın ise yine altın ve gümüşle işlenmiş ipek bir eyer ile donanmış olduğunu anlatmıştır (Parmaksızoğlu, 1971: 106).

Daha sonraki dönemlerde erken dönem kadifeleri kullanılarak yaptırılan ya da 19. yüzyılda işlemeli kısımları onarım görmüş olan, Bursa Yeşil Türbe kapı ve pencere kanatlarını anımsatan bezemelerle işlenmiş perde, 14. yüzyıldaki işlemler konusundaki bilgilere ışık tutmaktadır. Geometrik, yazılı bezemeler ve Rumilerle donatılmış niş görüntüsü veren Yeşil Türbe kapı perdesinde dival işi ile bezenmiş kompozisyon ilgi çekmektedir (Barışta, 1984: 15).

Dulkadiroğulları Beyliği'nden, Nasıreddin Mehmet Beyin kızı Emine Hatun ve Süleyman Beyin kızı Sitti Mükrime Hatun, Osmanlı sarayına gelin giderken çeyizlerinde Maraş'ın sırma işinden yapılan yatak örtüleri, bohçalar, seccadeler, şaseler, sabahlıklar, Kuran kapları, bindallı modelinde düğün ve nişan kıyafetleri götürmüşlerdir. Çelebi Mehmet' e gelin giden Emine Hatun'un çeyizleri arasında bulunan dival işleri saray çevresinin dikkatini çekmiş ve çok beğenilmiştir. Daha sonra Fatih Sultan Mehmet'e gelin giden Sitti Mükrime Hatun'un çeyizleri arasında çeşitli sırma işlerinin olması Kahramanmaraş'a özgü bu el sanatının Rumeli'ye geçmesine yol açmıştır. Yavuz Sultan Selim'in de Mısır'ın fethinden sonra Maraş bölgesinden geçerken saraya sim sırma işi götürdüğü bilinmektedir (Şanlı vd., 2011: 413).

Osmanlı sarayında büyük ilgi gören bu işleme tekniği zaman içerisinde zengin bir çeyizin olmazsa olmazı haline gelmiştir. Öyle ki bir dönem geline sırma işlemeli fes takma adeti oldukça önem kazanmıştır (Tanır, 2011: 92). 15. yüzyılda Fatih devrinde, erkeklerin, üzerine sarık sardıkları külah biçimi başlığın aynısını, kadınların, özellikle de gelinlerin giydiği görülmektedir. Elbise olarak da en üstte inci, elmas veya sırma işlemeli kırmızı bir kaftan; onun altında yine ipek üzerine mücevher, inci veya sırma işlemeli, yanları yırtmaçlı kırmızı bir entari; belinde genellikle gelinin babası tarafından törenle takılan bir kemer veya işlemeli bir kuşak; en altında yine inci, mücevher veya sırma işlemeli nar çiçeği renginde bir çakşır (bir tür kısa şalvar) bulunmaktadır. 15. asırda örneğini gördüğümüz bu gelin kıyafeti günümüze kadar özellikle Anadolu'da yaygınlığını koruyarak devam etmektedir (Aşa, 1996: 68-69).

Osmanlı döneminde ise Bursa'da dokunan sırmalı kumaşlar dünya üzerinde aranan lüks kumaşlardı. İpek ve sırma kumaşlar padişahlara, şehzadelere ve sarayın önemli kadınlarına yapılan elbiselerde kullanılıyor, saray işlemecilerinin altın ve gümüş tellerle yaptığı işlemlerle birer şahesere dönüşüyordu. Osmanlı döneminde sim sırma işlemeciliği toplumla tanışmış ve oldukça kısa sürede yaygın olarak kullanılmıştır. Bu dönemden sonra bu sanat yeniden ele alınmış, bazı süslemelerle ve ilavelerle daha da güzelleştirilmiş, saray işlemecilerinin vazgeçemeyeceği bir sanat haline gelmiştir. Bu tarihten sonra zengin aile kızlarının çeyizi sim sirmalarla doldurulmuş, bu gelenek köy ve aşiretlere de sıçramıştır (Yakar ve Yakar, 2011: 32-33).

16. yüzyılda daha gelişmiş olarak yaygınlaşan sırma işçiliği ve işlemecilik, Osmanlı kadınlarının saray ve konaklarında giderek günlük uğraşları arasında yer almıştır (Yetimoğlu, 1992: 72).

Yazılı kaynaklarda altın ve gümüşün çekildiği yere simkeşhane, bu işi yapan kişilere ise simkeş denildiği belirtilmektedir. Altın ve gümüş telin çekildiği yer olan simkeşhaneler, sadece İstanbul, Selanik ve Bursa şehirlerinde bulunuyor ve darphaneye bağlı mukataa (hazineye ait herhangi bir gelirin kiraya verilmesi) olarak çalışıyordu. Burada biri hassa simkeşlerine, diğeri esnafa işleyen iki simkeş atölyesi vardı. 17. yüzyıl seyyahı Evliya Çelebi, simkeşhanede çalışan yüz kişinin gümüş eriten esnaf (esnaf-ı kalciyan), yüz kişinin ise eski telleri küçük parçalara ayıran esnaf (esnaf-ı kehlecian) olduğunu bildirmektedir. Devlet kontrolünde olan darphanenin incelenen belgelerinde, simkeşhanede 18. yüzyıl ortalarından itibaren seksenbeş çıkırık ve gediğin (belli sayıda olan bir toplulukta görev yapanların işgal ettiği yer) olduğu ve bu durumun 18. yüzyıl ortalarına kadar değişmediği anlaşılmaktadır (Tezcan, 2001: 71).

Lecomte (1901: 75- 76), Türkiye'de Sanatlar ve Zeneatlar adlı eserinde Yerebatan Sarnıcı'nda tel çeken simkeşlerden şu şekilde bahsetmektedir: Nakışta kullanılan sim ve sırma tellerin imalatı bütün bir sanayi yaratmıştır. Oldukça kısıtlı olan bu imalat icra yönünden orjinalikten uzak değildir.

17. yüzyılın ikinci yarısında Hıristiyan bir Osmanlı kadınının eşi olarak kadınların dünyasına belirli ölçülerde girme olanağı bulan İtalyan seyyah Pietro Della Valle nakış işleyen Osmanlı kadınlarının maharetinden söz etmektedir. Della Valle sırma işlemlerinden de övgü ile bahsetmektedir; ama bu işleri sadece kadınların yaptığı sanılmamalıdır. Erkek zanaatkarlar da satılmak için dükkanlara ve sipariş üzerine saraya nakış işleri yapıyorlardı (Faroqhi, 2005: 134-135).

18. yüzyılda altın ve gümüş alaşımli çıplak tel, işlemede çok ağırlıklı olarak kullanılmıştır. İpek iplikle işlenen işlemlerin yer yer klaptan ve kesme telle zenginleştirildiği dikkat çekmektedir (Tezcan, 2001: 75).

19. yüzyılda yaşanan siyasi gelişmeler, Osmanlı yaşamını birçok yönden etkilemiş, saray, halk ve çarşı işlemlerinde renk, desen, teknik ve

malzeme yönünden bir önceki yüzyıla göre farklılıklar görülmüştür (Demirli, 2006: 15). Dönemin en sevilen işleme tekniği olan dival işi, ışık-gölge, derinlik-taşkınlık ve gösteriş gibi özellikleri ile saray işlemlerinde en çok kullanılan tekniklerden biri olmuştur (Demirli, 2006: 18).

II. Mahmut devrinde, işlemlerde, tırtıl ve pulla süslemeler yapılarak abartılı bir süsleme dönemine girilmiştir. Çarşı işlerinde dival işi çok aranan bir işleme türü olmuş, yatak örtüleri, seccadeler, nişan bohçaları, kadife, atlas gibi kumaşların üzerine işlenerek piyasanın beğenisini kazanmıştır (Yakar ve Yakar, 2011: 17).

Dival İşi Tekniğinin Özellikleri

Dival işi eserleri genel olarak incelemek ve benzer özelliklerini ortaya koymak açısından, gözlem yoluyla eserlerin, teknik, renk, motif ve kompozisyon özellikleri ayrı ayrı değerlendirilerek açıklanmıştır.

Barışta'nın (1988: 111), Türk El Sanatları isimli eserindeki sınıflamasına göre, dival işi, dokumanın iplikleri kapatılarak yapılan iğneler grubuna girmektedir. Dival işleme yüzden sarma, tersten hristo teyelini andıran bir görüntüdedir. Alt iplik üstten, üst iplik alttan görünmez (Markaloğlu, 1996: 6).

Dival işinde;

a. Sarma: Düz, verev, yarmalı, kabartma ve delikli olmak üzere beş çeşidi bulunmaktadır.

- **Düz sarma:** Dival işinin en çok kullanılan tekniklerinden biridir (Köklü, 2002: 136).

- **Verev sarma:** Dival işinde daha çok bordürlerde kullanılan bir tekniktir. Bu teknik düz sarma iğne tekniğinin verev olarak yapılmasından meydana gelmektedir.

- **Yarmalı sarma:** Dival işinde sık kullanılan tekniklerden biridir. Geniş desenlerin daha düzgün ve rahat işlenmesini sağlamak, yaprak motiflerinin damarlarını belirginleştirmek ve işlemeye estetik bir görünüm katmak amacıyla, sarmanın yarmalı olarak yapılmasından oluşur (Köklü, 2002: 139).

- **Kabartma sarma:** Dival işinde yer yer kabartmalar kullanılır. Kabartma, iplikle dolgu yaparak, çirişle hazırlanmış kabartma kartonu üst üste yapıştırılıp möhlüke ile yontularak, çirişle sertleştirilmiş kumaş ve pamuk kullanılarak yapılır (Markaloğlu, 1996: 10). Kabartmalara genellikle düz sarma, verev sarma ve balık sırtı teknikleri uygulanır. (Markaloğlu, 1996: 51).

- **Delikli sarma:** Genellikle dairesel desenlerde ve çiçek motiflerinde kullanılan, yüzeyde delikli bir görünüme sahip olan iğne tekniğidir.

b. Pesent: Geniş motiflerde ve bordürlerde uzun işleme ipliklerini bölmek amacı ile işleme kartonuna belirli bir düzende batılması ile oluşan

tekniktir. Düz pesent, verev pesent, A pesent, zikzak pesent (civankaşı) gibi isimler almaktadır (Köklü, 2002: 140).

c. Balık sırtı: Dival işinde balık sırtı görüntüsü, tek yönlü yada çift yönlü verev sarma yapılarak verilebilmektedir. Çift yönlü verev sarma özellikle bordürlerde daha sık kullanılmaktadır (Köklü, 2002: 143). Genellikle dal motiflerinde ve kıvrımların oluşumunda kullanılan bir tekniktir.

d. Hasır iğne: Dival işinde, pesentte olduğu gibi, geniş motiflerde ve özellikle bordürlerde sıklıkla uygulanan tekniktir.

e. Aplike: Dival işinde applike tekniği, işlemeye renk katmak ve farklı bir görünüm kazandırmak amacıyla uygulanır (Markaloğlu, 1996: 59).

f. Taç (kenar) çalışması: Kemer, çanta kapağı, taç, giysi yakası, kol ağzı gibi yerlerde uygulanan bir tekniktir (Markaloğlu, 1996: 58-59).

Bu tekniklerin dışında dival işinde, tırtilla sarma yapma, kum tırtıl yapma, pul dikme, inci dikme gibi yardımcı iğne teknikleri de kullanılmaktadır (Köklü, 2002: 127).

Dival işini gergefte işlemek gerektiğinde, germe kumaşa yapılır. Dival işi ile yapılan eşyalar genellikle astarlanarak kullanılır. Üstte sim ve sırmanın yanında ince ipek iplik de kullanılır. İplik ya simle karışık olarak işlenir veya desenin belirli bölümleri yalnız ipekle işlenir (Markaloğlu, 1991: 38-39).

Tüm süsleme sanatlarında olduğu gibi dival işi tekniğinde de işlemenin etkisinin artması, göze ve zevke hitap etmesi açısından motif ve kompozisyon kadar renk de büyük önem taşımaktadır. Dival işi tekniğinde genellikle işleme zemini olarak mor, bordo, kırmızı, lacivert gibi koyu renkler tercih edilse de bazı örneklerin açık renk kumaşlar üzerine yapıldığı da görülmektedir. İşleme rengi olarak ise çoğunlukla altın sarısı ve gümüş rengin tercih edildiği, bazı örneklerde ise bu renklerin yanında farklı renkte ipliklerin de kullanıldığı görülmektedir.

Dival işi işlemlerde gül, lale, farklı çiçek motifleri, çeşitli yaprak motifleri, stilize edilmiş bitkisel bezemeler birçok farklı kompozisyonlar oluşturmaktadır. Bitkisel bezemelerin yanında geometrik bezemelere de önem verildiği görülmektedir. Bunun dışında nesneli bezemeler (Köklü, 2002: 127) de dival işlemleri için yoğun kullanılan motiflerdendir.

Dival işi işlemlerde kompozisyon düzenlerinin bir motiften oluşturulmuş kompozisyonlar ve birden fazla motiften oluşturulmuş kompozisyonlar şeklinde düzenlendiği görülmektedir.

1. Bir motiften oluşturulmuş kompozisyonlar:

Bir merkeze oturtulmuş kompozisyonlar ve motifler birleştirilerek tek bir birim biçiminde sunulmuş kompozisyonlar şeklindedir.

2. Birden fazla motiften oluşturulmuş kompozisyonlar:

Atlamalı sıralamalarla düzenlenmiş kompozisyonlar, bağlantılı sıralamalarla düzenlenmiş kompozisyonlar, bir merkezden dağılan

sıralamalarla düzenlenmiş kompozisyonlar, Bir merkeze doğru yönlendirilmiş sıralamalarla düzenlenmiş kompozisyonlar, Düzgün sıralamalarla düzenlenmiş kompozisyonlar (Barışta, 1984: 32-33) şeklindedir.

Konya Etnografya Müzesinde Bulunan Dival İşi Tekniğinde Yapılmış Seccade Örnekleri

Görsel No 1. Konya Etnografya Müzesinde bulunan seccade.

Envanter No: 6448

Ölçüleri: (en x boy) 97 x 156 cm boyutlarındadır.

Kompozisyon: Dikdörtgen formda tasarlanan, mor kadifeden yapılmış seccade dival işi tekniği ile bitkisel ve nesneli bezemeler kullanılarak süslenmiştir. Tabanlık ve alınlık bölümünde, gül motifi ile stilize lale motiflerinden meydana gelen bir buket ile mine çiçekleri, “S” ve “C” kıvrımlı dallardan oluşan bir tasarım yer almaktadır. Alınlık bölümünde “S” ve “C” kıvrımlı dallar ile mine çiçekleri, bir kemer oluşturacak biçimde tabanlık bölümüne doğru devam etmektedir. Kemerin ortasında püskül şeklinde kandil motifi bulunmaktadır. Seccade örneğinin üst köşelerinde, yıldız çiçeğinden meydana gelen buketler bulunmaktadır. Bu kompozisyonu “S” kıvrımlı dallardan oluşan bordür sınırlamaktadır. Seccade örneğinin kenarlarına altın sarısı renginde hazır saçak dikilerek süsleme yapılmıştır.

Görsel No 2. Konya Etnografya Müzesinde bulunan seccade.

Envanter No: 4432

Ölçüleri: (en x boy) 90 x 135 cm boyutlarındadır.

Kompozisyon: Dikdörtgen formda tasarlanan, mor kadifeden yapılmış seccade dival işi tekniği ile bitkisel ve nesneli bezemeler kullanılarak süslenmiştir. Tabanlılık bölümünde, sepet içerisine oturtulmuş, gül ve mine çiçeklerinden meydana gelen tasarım, alınlık bölümünde, yine bir sepet içerisine yerleştirilmiş, gül, mine ve yıldız çiçekleri, düz dallar ile hançer yapraklardan oluşan bezemeler yer almaktadır. Sepet motifinin alt kısmında kandil biçiminde, kıvrım dallar, yıldız ve mine çiçeklerinden meydana gelen motifler bulunmaktadır. Sepet motifinin iki tarafında taban kısmına doğru kemer oluşturacak biçimde, sepet motifleri ve kıvrım dallar yer almaktadır. Seccadenin üst köşelerinde ise mine çiçeklerinden meydana gelen buketler bulunmaktadır. Bu kompozisyonu "C" kıvrımlı dallar ve fiyonklardan oluşan bordür sınırlamaktadır. Seccade örneğinin kenarlarına altın sarısı renginde hazır saçak dikilerek süsleme yapılmıştır.

Görsel No 3. Konya Etnografya Müzesinde bulunan seccade.

Envanter No: 3329

Ölçüleri: (en x boy) 85 x 150 cm boyutlarındadır.

Kompozisyon: Dikdörtgen formda tasarlanan, bordo kadifeden yapılmış seccade dival işi tekniği ile bitkisel ve nesneli bezemeler kullanılarak süslenmiştir. Tabanlılık bölümünde, sepet içerisine oturtulmuş, gül, mine ve yıldız çiçekleri ile düz dal ve yapraklardan meydana gelen tasarım yer almaktadır. Seccadenin alınlık bölümünde tabanlılıkta yer alan motifler, sepet motifinin altında ise kandil motifi bulunmaktadır. Kandil motifinin iki tarafında taban kısmına doğru kemer oluşturacak biçimde sepet motifleri yer almaktadır. Seccadenin köşe kısımlarına ise, kıvrım dallar ile mine çiçeklerinden oluşan çiçek demetleri oturtulmuştur. Bu kompozisyonu "S" kıvrımlı dallar ile mine çiçekleri ve yapraklardan meydana gelen bordür sınırlamaktadır. Seccade örneğinin kenarlarına altın sarısı renginde hazır saçak dikilerek süsleme yapılmıştır.

Görsel No 4. Konya Etnografya Müzesinde bulunan seccade.

Envanter No: 4062

Ölçüleri: (en x boy) 80 x 124 cm boyutlarındadır.

Kompozisyon: Dikdörtgen formda tasarlanan, bordo kadifeden yapılmış seccade dival işi tekniği ile bitkisel, nesneli ve geometrik bezemeler kullanılarak süslenmiştir. Tabanlılık bölümünde, fiyonkla bağlanmış biçimde, mine çiçeği, dallar ve yapraklardan meydana gelen tasarım, alınlık bölümünde ise gül, yıldız çiçeği ve yapraklardan meydana gelen motifler yer almaktadır. Bu motiflerin alt kısmında kandil biçiminde, kıvrım dallar ile stilize çiçeklerden meydana gelen motifler, çevresinde yıldız çiçekleri bulunmaktadır. Kandil motifinin iki tarafında tabanlılığa doğru, kemer oluşturacak biçimde, damla motifleri görülmektedir. Seccadenin köşe kısımlarında gül ve yapraklardan meydana gelen demetler bulunmaktadır.

Bu kompozisyonu “S” ve “C” mine çiçekleri ile kıvrımlı dallardan oluşan bordür sınırlamaktadır. Seccade örneğinin kenarlarına altın sarısı renginde hazır saçak dikilerek süsleme yapılmıştır.

Görsel No 5. Konya Etnografya Müzesinde bulunan seccade.

Envanter No: 1873

Ölçüleri: (en x boy) 83 x 151 cm boyutlarındadır.

Kompozisyon: Dikdörtgen formda tasarlanan, lacivert kadifeden yapılmış seccade dival işi tekniği ile bitkisel ve nesneli bezemeler kullanılarak süslenmiştir. Tabanlılık bölümünde, bir fiyonk ile bağlanmış şekilde gül, yıldız ve mine çiçekleri ile kıvrımlı ve düz dallardan meydana gelen tasarım, alınlık bölümünde ise sepet motiflerinin arasında buğday başağı, çiçek demetleri ve taç şeklinde bir motif bulunmaktadır. Stilize lale motifleri bu motiflerin etrafına dağınık bir şekilde oturtulmuştur. Taç motifinin iki tarafında tabanlığa doğru kemer oluşturacak biçimde sepet motifleri yer almaktadır. Bu kompozisyonu yıldız çiçekleri ve “S” kıvrımlı dallardan oluşan bordür sınırlamaktadır. Seccade örneğinin kenarlarına altın sarısı renginde hazır saçak dikilerek süsleme yapılmıştır.

Görsel No 6. Konya Etnografya Müzesinde bulunan seccade.

Envanter No: 5178

Ölçüleri: (en x boy) 81 x 143 cm boyutlarındadır.

Kompozisyon: Dikdörtgen formda tasarlanan, mor kadifeden yapılmış seccade dival işi tekniği ile bitkisel ve nesneli bezemeler kullanılarak süslenmiştir. Tabanlık bölümünde, fiyonk ile bağlanmış şekilde mine çiçeklerinden meydana gelen tasarım, bu motiflerin iki tarafında, vazolara yerleştirilmiş mine çiçekleri, alınlık bölümünde ise simetrik olarak oturtulmuş sepet motiflerinin arasında küpe ve mine çiçekleri bulunmaktadır. Bu motiflerin altında "C" kıvrımlı dallar, mine çiçekleri ve yapraklardan oluşan kandil motifi, kandilin iki tarafında kemer oluşturacak biçimde sepet motifleri yer almaktadır. Bu kompozisyonu yıldız çiçekleri, "S" kıvrımlı dallar ile yapraklardan oluşan bordür sınırlamaktadır. Seccade örneğinin kenarlarına altın sarısı renginde hazır saçak dikilerek süsleme yapılmıştır.

Görsel No 7. Konya Etnografya Müzesinde bulunan seccade.

Envanter No: 5129

Ölçüleri: (en x boy) 104 x 154 cm boyutlarındadır.

Kompozisyon: Dikdörtgen formda tasarlanan, kırmızı atlastan yapılmış seccade dival işi tekniği ile bitkisel, nesnel ve geometrik bezemeler kullanılarak süslenmiştir. Tabanlık bölümünde, papatya ve güllerden meydana gelen buket biçiminde tasarım, bu motiflerin iki tarafında, mine çiçekleri ve “C” kıvrımlı dallardan meydana gelen çiçek demeti, alınlık bölümünde gül motifi, mine çiçekleri, papatyalar, sarmaşık güller, hançer yapraklar, “C” ve “S” kıvrımlı dallar ve yıldız çiçeklerinden oluşan tasarım yer almaktadır. Bu motiflerin altında kandil biçiminde püskül motifi bulunmaktadır. Bu kompozisyonu mine çiçekleri ve zikzak çizgilerden meydana gelen bordür sınırlamaktadır. Seccade örneğinin kenarlarına altın sarısı renğinde hazır saçak dikilerek süsleme yapılmıştır.

Görsel No 8. Konya Etnografya Müzesinde bulunan seccade.

Envanter No: 4314

Ölçüleri: (en x boy) 83 x 133 cm boyutlarındadır.

Kompozisyon: Dikdörtgen formda tasarlanan, bordo kadifeden yapılmış seccade dival işi tekniği ile bitkisel, nesnel ve geometrik bezemeler kullanılarak süslenmiştir. Tabanlık bölümünde, taç biçiminde, stilize lale, yıldız ve mine çiçeği ile simetrik dallardan meydana gelen tasarım, bu motiflerin iki tarafında fiyonk motifleri, alınlık bölümünde ise kıvrım dallar, mine çiçeği ve yapraklardan meydana gelen motifler ile tabanlık kısmına doğru kemer oluşturacak biçimde simetrik olarak yerleştirilmiş, “S” ve “C” kıvrımlı dallar ile papatyalardan meydana gelen tasarım yer almaktadır. Alınlık bölümünde bulunan papatya motiflerinin altında kandil motifi dikkat çekmektedir. Bu kompozisyonu baklava biçimi şeklinde bir motifin içerisine oturtulmuş stilize lale motifleri ve yıldız çiçeklerinden oluşan bordür

sınırlamaktadır. Seccade örneğinin kenarlarına altın sarısı renginde hazır saçak dikilerek süsleme yapılmıştır.

Sonuç

Bu çalışmada Konya Etnografya Müzesinde bulunan dival işi tekniğinde yapılmış 8 adet seccade örneği araştırma kapsamına alınmıştır. Eserlerin fotoğrafları çekilmiş, çalışmada bu fotoğraflara da yer verilmiştir. Araştırma kapsamına alınan eserler ile ilgili bir katalog oluşturulmuş, bu katalogun bundan sonra yapılacak uygulamalarda kullanılmasını sağlamak amaçlanmıştır.

Araştırma sırasında elde edilen bilgilere göre seccade örneklerinin müzeye genellikle satın alma yoluyla geldiği, bazı eserlerin ise bağış ya da hediye yoluyla müzeye kazandırıldığı ortaya çıkmaktadır. İşlemeli eserlerde kitabe bulunmadığından dolayı incelenen eserlerin yüzyıl tespiti, müze envanter kayıtları, eserlerde kullanılan motif ve malzeme özellikleri ile yazılı kaynaklar ışığında yapılmıştır. Buna bağlı olarak incelenen eserlerin 20. yüzyıla ait olabileceği düşünülmektedir. Çalışmalar sırasında eserlerin çok fazla yıpranmadığı, genelinin iyi durumda olduğu tespit edilmiştir. Ancak bazı eserlerin kumaşlarının renginin solduğu, havlarının döküldüğü, işlemelerinin yıprandığı veya oksitlendiği görülmüştür. İncelenen örneklerin hiçbirinin onarım görmediği gözlenmiştir.

Araştırma kapsamına alınan eserlerin işleme zeminlerinde çoğunlukla kadife kumaşın kullanıldığı, işleme gereci olarak ise genellikle sim iplik kullanıldığı görülmektedir. Eserlerin süsleme malzemesinde ise en yaygın kullanılan gerecin pul ve tırtıl olduğu tespit edilmiştir. Eserlerin kenar süslemelerinde en yaygın kullanılan gerecin hazır saçak olduğu gözlenmiştir.

Konya Etnografya Müzesinde bulunan seccade örneklerinde en sık uygulanan dival işi tekniğinin düz sarma olduğu, bu tekniği yarmalı sarma tekniğinin izlediği ortaya çıkmaktadır. Araştırma kapsamına alınan örneklerde dival işi iğne tekniklerinin genellikle birlikte kullanıldığı, basit nakış iğne teknikleri ile tırtıl ve pul tutturma tekniklerinin süslemeleri zenginleştirdiği dikkat çekmektedir.

İncelenen eserlerde zemin işleme gereci olarak kullanılan kumaşların renklerinde genellikle mor ve bordo, işlemede ise altın sarısı tercih edildiği görülmektedir. Süslemede ise işlemede olduğu gibi altın sarısı renginin çok tercih edildiği ortaya çıkmaktadır.

İncelenen örneklerde bezeme türleri içerisinde bitkisel, geometrik ve nesneli bezemelerin kullanıldığı gözlenmiştir. Birkaç çeşitlemenin dışında ana motifler genellikle bitkisel bezemeden oluşmaktadır.

Konya Etnografya Müzesinde bulunan dival işi seccadelerde çoğunlukla birden fazla motiften oluşan kompozisyon düzeni tercih edilmiştir. Yaygın olarak düzgün sıralamalarla düzenlenmiş kompozisyonların kullanıldığı görülmektedir.

Yapılan araştırmalardan elde edilen bilgilere göre Dival işi işlemelerin günümüzde çeyiz geleneği içerisindeki yerini ve önemini koruduğu görülmektedir. Özellikle Kahramanmaraş'ta halen büyük bir titizlikle yapılmaya devam etmekte, Kahramanmaraş dışında Anadolu'nun birçok yöresinde sevilerek uygulanmaktadır. Bununla birlikte birçok yaygın ve örgün eğitim kurumunda, meslek edindirme kurslarında, halk eğitim merkezlerinde, olgunlaşma enstitülerinde ve özel atölyelerde uygulanmaya devam ettiği araştırmalar sırasında ortaya çıkmaktadır. Özellikle düğünlerde veya kına gecelerinde giyilmek üzere hazırlanan bindallı giysilerin günümüzde halen dival işi tekniği ile süslendiği ve sevilerek kullanıldığı bilinmektedir. Bununla beraber kutsal sayılan puşide ve kabe örtüsü gibi eserlerde de, dival işi tekniğinin yoğun bir Şekilde uygulanmaya devam ettiği görülmektedir. Geçmişte elde yapılan dival işi işleme tekniğinin, teknolojinin gelişmesine paralel olarak, günümüzde genellikle çeşitli nakış makineleri kullanılarak yapıldığı gözlenmektedir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Akpınarlı, F. vd. (2014). *Kahramanmaraş el sanatları, işlemecilik-rclk-dokumacılık*. 1, Ankara: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi.
- Aşa, E. H. (1996). Kadın kıyafetleri. *Osmanlı Ansiklopedisi Tarih/Medeniyet/Kültür*, 5, 68-73, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Barışta, . (1978). *Türk işlemelerinde teknikler*. Ankara: Erkek Teknik Yüksek Okulu Basımevi.
- Barışta, . (1984). *Türk işleme sanatı tarihi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Barışta, . (1988). *Türk el sanatları*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Bayraktaroğlu, S. (1999). Seccade. *Erdem Dergisi Halı zel Sayısı-I*, 28 (10), 57-64.
- Demirli, A. (2006). *Sandıklarda saklı saray yaşamı*. İstanbul: TBMM Milli Saraylar Yayınları.
- Diker, B. (1973). *Türk işleme motifleri ve tekniği*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Faroğhi, S. (2005). *Osmanlı'da kentler ve kentliler*. (ev.: Neyyir Berktaı), İstanbul.
- Girgk, L., (1997). Seccade. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, 3, 1627.
- Gönül, M. (1973). *Türk el işleri sanatı xvi. xix. yüzyıl*. Ankara: İř Bankası Kültür Yayınları.
- Köklü, H. (2002). *El işlemeleri*. İstanbul.
- Lecomte, P. (1901). *Türkiyede sanatlar ve zenaatlar ondokuzuncu y.y. sonu*. (hzl.: Ayla Düz), İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- Markaloğlu, ř. (1991). Kahramanmaraş'ta Maraş işi işlemeler. *Kültür Sanat Dergisi*, 10, 37-40.
- Markaloğlu, ř. (1996). *Dival işleme (sırma- Maraş işi)*. Ankara.
- gel, B. (2000). *Türk kültür tarihine giriş V*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Özcan, F. (2008). Kahramanmaraş Müzesi dival işlemelerinden örnekler. *Halk Kültüründe Giyim-Kuşam ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu*, 183-194, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Basımevi.
- Parmaksızoğlu, İ. (1971). *İbn Batuta seyahatnamesi'nden seçmeler*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Sözen, M. – Tanyeli, U. (1986). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Şanlı, N. vd. (2011). Dulkadiroğulları'nın Maraş iline bıraktıkları kültürel miras. *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu 2*, 405- 423, Kahramanmaraş.
- Tanır, İ. (2011). Hayata ışıltı katan işleme: sim sırma. *Anadolu Jet Dergisi*, 23, 90-96.
- Taylor, R. (1993). *Ottoman embroidery*. Ankara.
- Tezcan, H. (2001). Saray için yapılan gümüşlü, altınlı dokumalar işlemler. *Antik Dekor Antika, Dekorasyon ve Sanat Dergisi*, 64, 70-78.
- Yakar, E. – Yakar, E. B. (2011). *Maraş işi sim sırma ve bindallılar*. Kahramanmaraş.
- Yetimoğlu, P. (1992). Beypazarı'nda sırma işçiliği. *Kültür Sanat Dergisi Kahramanmaraş Özel Sayısı*, 13, 72-74.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir. /Article does not require an Ethics Committee Approval.

Destek ve Teşekkür/Supportand Acknowledgment: Hocam Prof. Dr. Haşim Karpuz'a katkıları ve destekleri için teşekkür ederim. / I would like to thank Prof. Dr. Haşim Karpuz for his contributions and support.

Yazarın Notu/Author's Note: Bu makale Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından 30.05.2016 tarihinde kabul edilen "Konya Müzelerinde Bulunan Dival İşi Tekniğinde Yapılmış Eserler" adlı doktora tezinden üretilmiştir. / This article is procuded from doctoral dissertation titled "Works Made in Dival Work Technique in Konya Museums" accepted by Selçuk University Institute of Social Sciences on 30.05.2016.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.